

ЛЬВІВСЬКИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ

На правах рукопису

ЛОПАТИНСЬКИЙ Юрій Михайлович

УДК 631.15

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ

Спеціальність 06.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством
(сільське господарство)

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Львів - 1992

Робота виконана на кафедрі управління і наукової організації праці
Львівського сільськогосподарського інституту.

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор В.Г.Галанець

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
професор І.Р.Михасюк
кандидат економічних наук,
доцент М.Д.Янків

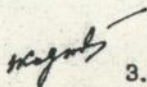
Ведуча організація - кафедра економіки, організації та управління
виробництвом Чернівецького державного університету.

Захист відбудеться "14" зрудня 1992 р. о 14 год.
на засіданні спеціалізованої Ради К І20.74.02 по захисту дисертації
на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук у
Львівському сільськогосподарському інституті (292040, м.Дубляни,
Львівської області).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського
сільськогосподарського інституту.

Автореферат розіслано "11" листопада 1992 р.

Вчений секретар спеціалізованої
ради, кандидат економічних наук,
доцент

З.С.Кадюк

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00816868 (.)

АВ 26.241

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення населення продовольством було і залишається найбільш невідкладним соціально-економічним завданням. Вирішальне значення в більш повному задоволенні потреб суспільства в різноманітних продуктах харчування і сільськогосподарській сировині належить агропромислому комплексу, кінцева продукція якого становить майже три чверті всього фонду споживання.

Вирішення продовольчої проблеми може бути досягнуто двома шляхами: по-перше, за рахунок інтенсифікації сільськогосподарського виробництва і підвищення його ефективності; по-друге, створенням багатокладної економіки на основі різних форм власності і господарювання. Обидва напрямки знаходяться в діалектичній єдності.

Мета і завдання дослідження. Головна мета дисертації - з'ясувати соціально-економічну суть і основні резерви підвищення ефективності агропромислового виробництва в умовах інтенсифікації. Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання: розкрити суть ефективності агропромислового виробництва як економічної категорії, її зв'язок з процесом інтенсифікації; дослідити критерій і систему показників, що характеризують окремі сторони ефективності агропромислового виробництва; обґрунтувати необхідність використання інтегрального показника ефективності агропромислового виробництва в цілому; виявити стосовно нових умов господарювання основні джерела прискорення економічного росту і підвищення ефективності виробництва.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є економічні проблеми підвищення ефективності агропромислового виробництва на основі його інтенсифікації. За об'єкт дослідження взято господарства Чернівецької області. Поглиблений аналіз окремих питань проводився на матеріалах сукупності господарств, що знаходяться в приблизно однакових природно-економічних умовах. Узагальнювався передовий досвід окремих колгоспів і радгоспів, які досягли найбільш високого рівня ефективності виробництва.

Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є закони, прийняті Верховною Радою народних депутатів України в 1991-1992 рр., праці вчених економістів-аграрників з досліджуваної проблеми.

В процесі дисертаційних розробок використані різні прийоми і методи економіко-статистичного аналізу: групування, комплексна уя-

АНБ ім. В. Степаненка
АН УРСР

зка узагальнюючих економічних показників, порівняння, індекси та ін. Використані також методи: абстрактно-логічний, монографічний, розрахунково-конструктивний.

Інформаційну основу економічних досліджень становили матеріали Чернівецького обласного статистичного управління, управління сільськогосподарства, зведені річні звіти колгоспів та радгоспів області за період 1976-1990 рр., а також матеріали, зібрані автором безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах.

Наукова новизна дисертаційної роботи: обґрунтовано методичний підхід до визначення ефективності аграрного виробництва не лише з позиції матеріального ефекту, але і соціального аспекту; аргументується необхідність розмежування критерія і показників ефективності аграрної сфери виробництва; досліджено питання про необхідність і зміст інтегрального показника ефективності сільськогосподарського виробництва; на основі інтегрального показника проведені самостійні розрахунки, які характеризують рівень та динаміку ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств області; досліджені можливості і визначені конкретні шляхи підвищення ефективності виробництва в аграрній сфері АПК; обґрунтовані напрямки дальшого розвитку виробничих відносин в аграрному секторі економіки області; оренда, перехід до багатуукладної економіки, приватизація державної і колективної власності.

На захист виносяться основні положення:

- систематизований аналіз рівня інтенсифікації та її зв'язок з ефективністю сільськогосподарського виробництва;
- уточнене визначення ефективності агропромислового виробництва;
- обґрунтування положення про те, що динаміку ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах інтенсифікації можна розкрити лише при використанні інтегрального показника;
- виявлені резерви підвищення ефективності аграрного виробництва в період переходу до ринкової економіки.

Практична значимість результатів дослідження полягає в тому, що проведена робота в певній мірі сприяє поглибленому пізнанню змісту ефективності сільськогосподарського виробництва, її зв'язку з інтенсифікацією. Висновки та пропозиції можуть бути використанні працівниками сільськогосподарства при пошуках резервів підвищення ефективності виробництва в аграрній сфері, а рекомендації по освоєнню орендних відносин і приватизації, апробовані в конкретних

господарствах - при здійсненні цього процесу в області.

Апробація роботи. Основні положення дисертації були обговорені і схвалені на: республіканській науково-практичній конференції "Підвищення ролі молодих вчених та спеціалістів у вдосконаленні економічного механізму господарювання" (Одеса, 1988); обласній науково-практичній конференції "Комплексний аналіз і оцінка господарської діяльності підприємств області, що працюють в умовах повного госпрозрахунку та самофінансування" (Чернівці, 1989); науково-практичній конференції "Напрямки становлення і розвитку господарського механізму в умовах економічної самостійності регіону" (Чернівці, 1990); міжреспубліканській науково-практичній конференції "Формування механізму вільної економічної зони в умовах ринкових відносин" (Чернівці, 1991); науково-практичній конференції "Проблеми роздержавлення та приватизації власності в умовах вільної економічної зони" (Чернівці, 1992).

Публікація результатів дослідження. По темі дисертації опубліковано 6 робіт загальним обсягом 1,8 друкарських аркушів.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаної літератури і додатків. Робота викладена на 145 сторінках машинописного тексту, містить 35 таблиць, 4 додатки, список літератури включає 183 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтована актуальність теми, ступінь вивчення проблеми, визначена мета, завдання, предмет і об'єкт дослідження, викладена наукова новизна та практична значимість результатів роботи, сформульовані положення, які виносяться на захист.

У першому розділі "Теоретичне обґрунтування економічних категорій інтенсифікації та ефективності агропромислового виробництва" дослідженні економічні аспекти ефективності агропромислового виробництва в умовах інтенсифікації.

У роботі інтенсифікація розглядається як економічний процес розширеного відтворення в аграрному секторі економіки, що характеризується концентрацією на одній і тій же земельній площі більш досконалих засобів виробництва і кваліфікованої праці, нових форм організації виробництва, прогресивних технологій, які забезпечують підвищення родючості ґрунту та продуктивності тварин і збільшення

на цій основі виходу продукції на одиницю застосовуваних ресурсів. Ресурсозберігальча форма інтенсифікації забезпечує підвищення ефективності виробництва в результаті раціонального використання як створеного потенціалу, так і додатково залучених коштів.

Стосовно аграрного сектору економіки за вихідну передумову прийнято положення, згідно з яким ефективність вимірюється на основі спільних для всіх ланок народного господарства принципів: шляхом порівняння результату з витратами виробництва або застосовуваними ресурсами. При такому підході ефективність сільськогосподарського виробництва розглядається перш за все з матеріально-речової точки зору, що відображає кількісне співвідношення результатів виробництва з затратами, без зв'язку з особистим фактором виробництва, без врахування соціальних результатів. Така односторонність трактування ефективності на практиці призводила до того, що заходи по інтенсифікації землеробства та тваринництва без створення належних виробничих і побутових умов працівникам, виявлялися безрезультатними.

Необхідність врахування соціальних умов виробників сільськогосподарської продукції зумовлена тим, що результат виробництва залежить не лише від ресурсів, які використовуються для його одержання, але і дієвості соціальних умов. Ось чому характеризуючи зміст економічної ефективності сільськогосподарського виробництва як відношення результату до затрат або ресурсів, слід враховувати створення необхідних виробничих та соціальних умов для гармонійного розвитку людини. Підвищувати ефективність - значить так організувати виробництво, щоб обсяг виробленої сільськогосподарської продукції випереджав ріст матеріальних затрат, застосовуваних ресурсів.

Дослідження теорії ефективності агропромислового виробництва поряд із з'ясуванням змісту проблеми вимагає визначення і оцінки кількісних її параметрів. Методи визначення її кількісних параметрів остаточно не розроблені. Це стосується перш за все питання про критерій ефективності агропромислового виробництва. Критерій, на наш погляд, характеризує якісну сторону ефективності сільськогосподарського виробництва. Основним критерієм оцінки діяльності агропромислового комплексу слід вважати ступінь задоволення потреб суспільства та його членів в продуктах харчування і непродовольчих предметах споживання, які вироблені із сільськогосподарської сировини.

Кількісно рівень ефективності виражається системою показників,

яка не дає однозначної відповіді про рівень ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому. Таку відповідь може дати лише інтегральний показник, який враховує віддачу всіх виробничих ресурсів сільського господарства. Що стосується чисельника інтегрального показника ефективності, то в залежності від мети аналізу ним може бути валова, кінцева продукція, валовий, чистий дохід (прибуток). Знаменник повинен відображати величину застосовуваних ресурсів.

Для розрахунку інтегрального показника ефективності сільськогосподарського виробництва пропонується слідуюча формула:

$$\text{Ек.еф.} = \frac{\text{ВП}}{\text{Оф} + \text{ОБф} + \text{Тр} + \text{Зр}}$$

де Ек.еф - економічна ефективність сільськогосподарського виробництва; ВП - валова продукція; Оф - середньорічна вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення; ОБф - середньорічна вартість оборотних виробничих фондів; Тр - грошова оцінка трудових ресурсів; Зр - грошова оцінка земельних ресурсів.

У другому розділі "Інтенсифікація і ефективність агропромислового виробництва Чернівецької області" досліджено сучасний рівень інтенсифікації, проаналізована динаміка економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва характеризується двома моментами: ростом основних виробничих фондів і поточних виробничих витрат на одиницю земельної площі. Перший з них показує технічний стан інтенсифікації, а другий - ступінь впливу людини на землю, як об'єкт господарювання. В господарствах Чернівецької області за 1986-1990 рр. основні фонди зросли порівняно з 1976-1980 рр. в 2,1 рази, а витрати виробництва в розрахунку на гектар - в 1,6 рази. Ріст виробничих фондів привів до скорочення кількості працівників, зайнятих в сільському господарстві, на 23,6%, а затрат праці в розрахунку на одиницю земельної площі - на 9,6%, що свідчить про зростання затрат уречевленої і зменшення живої праці.

Аналіз процесу інтенсифікації сільського господарства необхідно розглядати у взаємозв'язку з результативними показниками, які характеризуються кількістю та якістю виробленого продукту і розкриваються через показники ефективності сільськогосподарського виробництва.

Ефективність сільськогосподарського виробництва визначається

рівнем віддачі трьох груп виробничих ресурсів: трудових, матеріальних, земельних. Кожен з цих видів ресурсів має свій показник ефективності використання: продуктивність праці, фондівіддачу, продуктивність землі. У дисертації розглядаються особливості кожної з названих груп показників, аналізуються фактори, що визначають їх рівень, наводяться дані про динаміку окремих показників ефективності в досліджуваних господарствах.

Оцінка ефективності по одному з наведених показників є наближеною, оскільки: по-перше, результати господарської діяльності формуються під сукупним впливом комплексу ресурсів, змін всіх його частин; по-друге, не враховує такий досить важливий ефектоутворюючий фактор, як якість землі; по-третє, не дає об'єктивної оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому, особливо в умовах, коли окремі показники змінюються різними темпами, а інколи і в протилежних напрямках. Так, протягом тривалого періоду спостерігається два діаметрально протилежних процеси: з одного боку, зростає продуктивність праці, знижуються затрати живої праці на одиницю продукції, а з другого боку, зростає собівартість всіх видів виробленої продукції, знижується фондівіддача. В середньому за 1976-1980 рр. величина валової продукції в розрахунку на середньорічного працівника області становила 4486 крб., а в 1986-1990 рр. - 6286 крб., на 100 га сільгоспугідь - відповідно: 122,3 і 131,8 крб., на 100 крб. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення - 128,9 і 64,8 крб. Така різнонаправленість зміни окремих показників не дозволяє визначити тенденцію ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому.

Комплексна оцінка ефективності сільськогосподарського виробництва вимагає приведення окремих виробничих ресурсів до єдиного вимірника. На наш погляд, з точки зору наукової обґрунтованості і практичної значимості найбільш перспективною є грошова оцінка виробничих ресурсів. Сукупна грошова оцінка ресурсного потенціалу була здійснена шляхом знаходження величини взаємозамінності трудових і земельних ресурсів виробничими фондами.

При визначенні вартісної оцінки трудових ресурсів виходили з нормативу компенсації вивільнення одного середньорічного працівника виробничими фондами, скорегованого на фактичну фондоозброєність праці в сільському господарстві області і України.

Грошова оцінка одного гектара земельних ресурсів області була визначена шляхом множення середньореспубліканської оцінки бала

угідь за окупністю витрат на середньообласну оцінку якості сільськогосподарських угідь в балах.

В ресурсний потенціал основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення і оборотні фонди були включені по середньорічній їх вартості. Таким чином, загальний розмір ресурсного потенціалу області було визначено як суму вартісної оцінки земельних, трудових та матеріально-технічних ресурсів (табл.1).

Таблиця 1

Ресурсний потенціал колгоспів і радгоспів Чернівецької області

Ресурси	В середньому за рік					
	1976-1980 рр.		1981-1985 рр.		1986-1990 рр.	
	млн.крб.	в %	млн.крб.	в %	млн.крб.	в %
Земельні ресурси	899,8	33,5	898,6	31,5	896,5	30,3
Трудові ресурси	1244,1	46,3	1090,7	38,2	950,5	32,1
Основні і оборотні виробничі фонди	542,4	20,2	864,5	30,3	1114,3	37,6
Ресурсний потенціал	2686,3	100,0	2853,8	100,0	2961,3	100,0

Грошова оцінка ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств області свідчить про те, що виробничий потенціал збільшився в 1986-1990 рр. порівняно з 1976-1980 рр. на 10,2%. При цьому ріст відбувся за рахунок збільшення виробничих фондів (більш ніж вдвічі) при скороченні середньорічної чисельності трудових ресурсів (на 23,6%) та незначному зменшенні земельних ресурсів. Це позначилось не лише на величині ресурсного потенціалу, але і на його структурі, в якій на 17,2% підвищилась питома вага матеріальних і на 14,2% зменшилась трудових ресурсів.

У роботі обґрунтовується положення, що найбільш точне уявлення про динаміку ефективності виробництва дає показник ресурсовіддачі, який визначається відношенням одержаної продукції чи доходу до середньорічної вартості ресурсного потенціалу (табл.2).

Проведені розрахунки ресурсовіддачі свідчать про зниження ефективності сільськогосподарського виробництва по показнику валової продукції в розрахунку на одиницю застосовуваних ресурсів. Так, на 100 крб. ресурсного потенціалу в 1986-1990 рр. було одержано валової продукції на 0,6 крб. менше, ніж у 1976-1980 рр.

Таблиця 2

Ефективність використання ресурсного потенціалу колгоспів
і радгоспів Чернівецької області

Показники	В середньому за рік			
	1976- 1980рр.	1981- 1985рр.	1986- 1990 рр.	1986-1990 в % до 1976-1980
Одержано на 100 крб. ресурсного потенціалу, крб.:				
- валової продукції	18,8	16,9	18,2	96,8
- валового доходу	6,1	6,4	8,8	144,2
- чистого доходу (прибутку)	1,5	1,8	4,9	326,7

Крім ресурсовіддачі динаміка ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому може бути виражена часткою приросту продукції, одержаної за рахунок кращого використання ресурсного потенціалу. Приріст визначається за формулою:

$$\Delta V = V_I - \frac{V_0 P_I}{P_0}$$

де V_I - вартість виробленої продукції за звітний період;

V_0 - вартість виробленої продукції за базисний період;

P_I - ресурсний потенціал звітного періоду;

P_0 - ресурсний потенціал базисного періоду.

Розрахунок приростного показника також підтверджує зниження ефективності сільськогосподарського виробництва.

Що стосується величини прибутку в розрахунку на одиницю ресурсного потенціалу, то ріст цього показника в 3,3 раза був зумовлений удосконаленням системи ціноутворення, встановленням надбавок до закупівельних цін низькорентабельним і збитковим господарствам. В умовах області ці надбавки становили більше 75% всього чистого доходу, одержаного від реалізації продукції державі. Без врахування диференційованих надбавок до закупівельних цін рівень рентабельності в 1986-1990 рр. зменшився б проти фактичного на 20 пунктів і становив би лише 5,2%, при цьому тваринництво було б збитковим.

Введення з січня 1991 р. нових закупівельних цін не забезпечило еквівалентність обміну між аграрним і іншими секторами народно-

го господарства, не покращило фінансовий стан колгоспів і радгоспів. В 1991 р. в результаті порушення паритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію втрати прибутку в колгоспах і радгоспах області становили 22,4 млн.крб.

Проведений аналіз свідчить, що зміна ефективності в аграрному секторі зумовлена складною сукупністю факторів, тому необхідно в комплексі використовувати всі резерви прискорення економічного розвитку і підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

У третьому розділі "Основні резерви підвищення ефективності агропромислового виробництва" розглянуті можливості підвищення ефективності за рахунок інтенсифікації виробництва та переходу до багатукладної економіки.

В роботі обґрунтовується положення про те, що в сучасних умовах вирішальне значення в підвищенні ефективності сільського господарства належить раціональному використанню земельних ресурсів. Продуктивне використання землі має особливо важливе значення для Чернівецької області, де на одного жителя припадає лише 0,36 га ріллі, а на один селянський двір – 1,2 гектара. Поліпшення використання сільськогосподарських угідь досягається впровадженням науково обґрунтованих зональних систем землеробства, шляхом широкомасштабної меліорації земель. В області більше 90% сільськогосподарських угідь потребують різних видів меліоративних робіт, таких як осушення з подвійним регулюванням водного режиму, зрошення, вапнування, захист від водної і вітрової ерозії та ін. В 1990 р. площі осушених і зрошених земель досягли 122,8 тис.га, що становить 29,9% всіх сільськогосподарських угідь. Проте направлені на меліорацію значні кошти не дають належної віддачі. В багатьох господарствах фактичний рівень урожайності на меліорованих землях залишається нижче потенційних можливостей через недосконалість меліоративних систем. Аналіз даних про використання меліоративних земель свідчить, що найбільший ефект вони приносять у поєднанні з нейтралізацією кислих ґрунтів, внесенням науково-обґрунтованих норм органічних та мінеральних добрив, при застосуванні прогресивних агро-меліоративних заходів.

Важливе значення в розвитку продуктивних сил, підвищенні продуктивності праці має нарощування, постійне вдосконалення і підвищення ефективності використання виробничих фондів. Дослідження показують, що ефективне використання основних виробничих фондів за-

лежить від співвідношення активної і пасивної їх частини, сило-вих і робочих машин. В господарствах області співвідношення вартості машин, устаткування, транспортних засобів до вартості будівель, споруд в 1990 р. становило 0,25 : 1, що не відповідає сучасним вимогам інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Рівень продуктивного використання виробничих фондів залежить також від співвідношення основних і оборотних фондів. Враховуючи цю обстановку, в дисертації здійснено групування господарств за рівнем забезпеченості оборотними фондами. Це дозволило зробити висновок, що з підвищенням ступеня забезпеченості господарств оборотними фондами зростає не лише фондовіддача, але і продуктивність праці. Так, у третій групі, де основні фонди відносяться до оборотних як 1 : 0,6, величина валової продукції на середньорічного працівника в 1,2 раза вище, ніж у першій групі, де основні фонди відносяться до оборотних як 1 : 0,3.

Безпосередній вплив на результати виробничої і фінансової діяльності справляє рівень продуктивності праці. В групі господарств, де на середньорічного працівника було вироблено 2,9 тис.крб. валової продукції сільського господарства, фондовіддача становила 0,54 крб., а землевіддача (в розрахунку на 100 га сільгоспугідь) – 53,5 тис.крб. Між тим в групі господарств, де річний рівень продуктивності праці дорівнював 9,7 тис.крб. (або на 234,5% вище, ніж в першій групі), фондо- і землевіддача зросла до 0,62 крб. і 152,7 тис.крб. (або, відповідно, на 14,8 і 185,4%).

Проведений в роботі аналіз статистичного матеріалу дозволив виявити залежність продуктивності праці від її фондоозброєності. У господарствах, де фондоозброєність становила 16,8 тис.крб., річний рівень продуктивності праці досягнув 8,6 тис.крб., що в 2,3 раза більше, порівняно з господарствами, де фондоозброєність становила лише 5,6 тис.крб.

На продуктивність праці впливає не лише її фондоозброєність, але і ряд інших факторів, які можна згрупувати за такими основними напрямками:

- науково-технічний прогрес;
- ріст загальноосвітнього і кваліфікаційного рівня працівників;
- форми організації виробництва і праці;
- соціальні фактори.

Результати дослідження свідчать, що існуюча колгоспно-радгоспна система не змогла забезпечити належної ефективності аграрного

II

виробництва, що використання одних лише традиційних шляхів підвищення ефективності не в змозі розв'язати проблему, якщо залишити без змін виробничі відносини і господарський механізм. Формування ринкових відносин вимагає створення різних форм господарювання. Відривлення приватної власності здійснюється як шляхом створення селянських (фермерських) господарств, так і при збереженні колективних форм господарювання через роздержавлення радгоспів і приватизацію колективної власності колгоспів.

Автор приймав участь в розробці концепції приватизації власності колгоспу "Мамаєвський" Кіцманського району Чернівецької області. Процес приватизації фондів провадився шляхом розподілу майна на паї в два етапи:

- 1) разовий розподіл на момент освоєння пайових відносин;
- 2) щорічний розподіл прирестної частини пайового фонду.

У відповідності з цим розраховувалися два види пайових ставок: базова та прирестна. Базова пайова ставка визначалася відношенням загальної суми пайового фонду на момент разового розподілу майна на паї до трудового внеску колгоспників як в людино-днях, так і в карбованцях. Прирестна пайова ставка розраховується відношенням приросту пайового фонду за рік до річного трудового вкладу пайовика в людино-днях і карбованцях.

Дальший розвиток колективних і індивідуальних господарств буде визначатися їх економічною і соціальною ефективністю, конкурентоздатністю, об'єктивними законами, які регулюють зв'язки і співвідношення між малим, середнім і великим сільськогосподарським виробництвом.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Інтенсифікація агропромислового виробництва являє собою процес, що розвивається, з одного боку, шляхом збільшення вкладень в одиницю площі на новій технічній основі, а з другого – більш повного і ефективного використання виробничих ресурсів. Кінцевим результатом інтенсифікації є підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

2. Економічна ефективність визначається системою двох груп показників: по-перше, показниками ефективності виробництва продукції, які характеризують економічність використання виробничих ресурсів (продуктивність землі, фондівіддача, продуктивність праці) і ефективність виробничих затрат (собівартість одиниці продукції, ви-

хід продукції на одиницю затрат); по-друге, показниками доходності виробництва: величина валового або чистого доходу на середньорічного працівника, одиницю земельних угідь або виробничих фондів.

3. Дослідження показали, що окремі показники ефективності змінюються в різних напрямках. Так, в господарствах Чернівецької області за 1986-1990 рр. продуктивність праці порівняно з 1976-1980 рр. зросла на 40,1%, продуктивність землі підвищилась на 7,4%, а фондовіддача знизилась на 49,7%. Така різнонаправленість зміни окремих показників не може дати однозначної відповіді на питання про те, який рівень та динаміка економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому.

4. Для комплексної оцінки ефективності агропромислового виробництва в умовах інтенсифікації слід використовувати інтегральний показник як відношення результату виробництва до всієї величини застосовуваних ресурсів. Розрахунок цього показника свідчить, що в господарствах Чернівецької області відбувається зниження ефективності сільськогосподарського виробництва. На 100 крб. ресурсного потенціалу в 1986-1990 рр. було одержано валової продукції на 3,2% менше, ніж в 1976-1980 рр.

5. Основна причина того, що кошти, які вкладалися в інтенсифікацію, не привели до підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, полягає в державній монополії на землю і інші засоби виробництва, відчуженні виробників від засобів виробництва і результатів своєї праці. Стримують підвищення ресурсовіддачі недоліки в плануванні продажу продукції державі і ціноутворенні, наявність незбалансованості взаємозв'язаних галузей АПК, відсутність невеликих переробних підприємств в місцях виробництва продукції, незадовільний стан соціального розвитку села.

6. Важливим резервом росту ефективності сільськогосподарського виробництва є покращення використання земельного фонду. Господарства області знаходяться у відносно перезволоженій зоні, більше половини площ сільськогосподарських угідь потребують осушення. Площі осушених земель становлять 112,8 тис. га, але використовуються вони не досить ефективно. Розрахунки показують, що при дотриманні агротехніки вирощування сільськогосподарських культур на осушених землях з регулюванням водного режиму можна забезпечити з 1 га 80-86 ц кормових одиниць.

7. В умовах відносної стабілізації площі земельних угідь і скорочення трудових ресурсів в сільськогосподарському виробництві обла-

сті зростає роль раціонального використання виробничих фондів. Вихід валової продукції на карбованець основних виробничих фондів і середньорічного працівника знаходяться в залежності від питомої ваги активної частини основних фондів. Між тим в області з 1976 по 1990 р. в структурі основних виробничих фондів зросла частка будівель, споруд і знизилась питома вага машин, устаткування, транспортних засобів, на які припадає лише 17,2%. В результаті в сільському господарстві затрати живої праці залишаються високими.

Методом групувань встановлено, що найбільш високі виробничі показники мають господарства, в яких питома вага активної частини фондів перевищує 30% їх загальної кількості. Вивчення впливу забезпеченості господарств оборот ими фондами показало, що найвища ефективність виробництва досягається тоді, коли на 100 карбованців основних фондів припадає 55-60 карбованців оборотних. Ці пропорції в області порушуються.

8. Безпосередній вплив на кінцеві результати діяльності господарств справляють капіталовкладення. Щоб забезпечити збалансований розвиток матеріально-технічної бази агропромислового виробництва і збереження вирощеного врожаю доцільно здійснити перерозподіл вкладень на користь галузей, що переробляють сільськогосподарську продукцію, довівши їх долю до 20% в загальній сумі капіталовкладень АПК області. Для розв'язання соціальних проблем села потрібно збільшити питому вагу капіталовкладень у невиробниче будівництво до 35-40%.

9. Групування господарств по виробництву валової продукції в розрахунку на середньорічного працівника свідчать про те, що господарства по-різному використовують наявні трудові ресурси. Цей показник по групах господарств коливається від 2,9 до 9,7 тис.крб., або в 3,3 раза. Підвищення рівня продуктивності праці залежить від її фондозабезпеченості. Дослідження показало, що на один процент росту фондозабезпеченості праці припадає лише 0,22% підвищення його продуктивності, що свідчить про екстенсивний характер використання праці. В результаті знижується фондовіддача, росте собівартість продукції.

10. За останні роки в області все ширше використовуються орендні відносини. В 1991 р. із 205 колгоспів і радгоспів області орендний підряд застосували 149. Загальна кількість срендаторів становила 32,6 тис.чоловік. Їм передано в оренду 32,3% всіх сільгоспугідь, 30,1% голів великої рогатої худоби, в т.ч. 27,3% корів. Вартість

виробничих фондів (без худоби) становила 19,9 млн.крб. Аналіз їх роботи свідчить, що освоєння орендних відносин поки що не дало очікуваних результатів. Орендні підрозділи виробили менше 1/3 валової продукції колгоспів і радгоспів.

II. З метою створення ефективної системи господарювання поряд з формами, які вже склалися, пропонується розвивати селянські (фермерські) господарства, кооперативні, акціонерні та інші формування. Які з них кращі – визначить ринок виходячи з кінцевого результату – можливості виробляти на одиницю ресурсного потенціалу більшу кількість кінцевого продукту. В Чернівецькій області у фонди місцевих Рад в 1992 р. передано 81,2 тис.га (19,8%) сільгоспугідь, т.ч. 36,4 тис.га (12,3%) ріллі для збільшення присадибних ділянок, випасання худоби населенням та створення фермерських господарств.

II. Здійснити перехід до приватної власності уявляється можливим не лише шляхом створення селянських (фермерських) господарств, але і при збереженні колективних форм господарювання через розвиток акціонерних і пайових відносин. Пайовик стає власником створеної його особистою працею частини колективного багатства, одержує право на вилучення своєї долі; передачу її в спадщину, а також на одержання на неї дивідендів. При цес приватизації слід розглядати не як спробу реанімації колгоспів і радгоспів, а як етап перехідного періоду до відродження справжньої кооперації і створення селянських (фермерських) господарств.

Опрацьована і апробована на прикладі колгоспу "Мамаєвський" Кіцманського району методика приватизації колективної власності може бути використана в колгоспах для масового здійснення процесу приватизації в масштабі області.

Основні проблеми дисертації опубліковані в наступних роботах:

1. Основные направления социального развития села // Повышение роли молодых ученых в совершенствовании экономического механизма хозяйствования: Тез. докл. респ. научно-практ. конф. Выпуск 2. – Одесса, 1988. – С.40–42.

2. Оценка эффективности использования основных производственных фондов // В сб.: "Слабгаемые ускорения". – Черновиц. ун-т. – Черновцы, 1989. – С.193–202. – Деп. в ИНИОН АН СССР от 2.06.1989. № 38166.

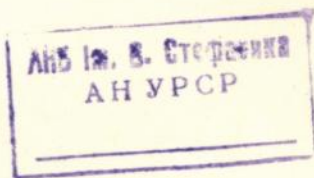
3. Арендный подряд – важный резерв повышения эффективности сельскохозяйственного производства // Комплексный анализ и оценка хо-

зяйственной деятельности предприятий области, работающих в условиях полного хозрасчета и самофинансирования. Тез. докл. обл. науч.-практ. конф. - Черновцы, 1989. - С.36-37.

4. Показатели экономической эффективности сельскохозяйственного производства // Направления становления и развития социалистического хозяйственного механизма в условиях экономической самостоятельности. Тез. научно-практ. конф. - Черновцы, 1990. - С.63-67.

5. Производственный потенциал в экономическом механизме хозяйствования // Формирование механизма свободной экономической зоны в условиях рыночных отношений. - Тез. межрегион. научно-практ. конференции. - Черновцы, 1991. - С.89-92.

6. Совершенствование форм хозяйствования в аграрном секторе экономики // Проблемы разгосударствления и приватизации собственности в условиях свободной экономической зоны. - Тез. научно-практ. конференции. - Черновцы, 1992. - С.199-203.

Відповідальний за випуск кандидат економічних наук,
доцент Є.М. Лізунков

Є.М. Лізунков

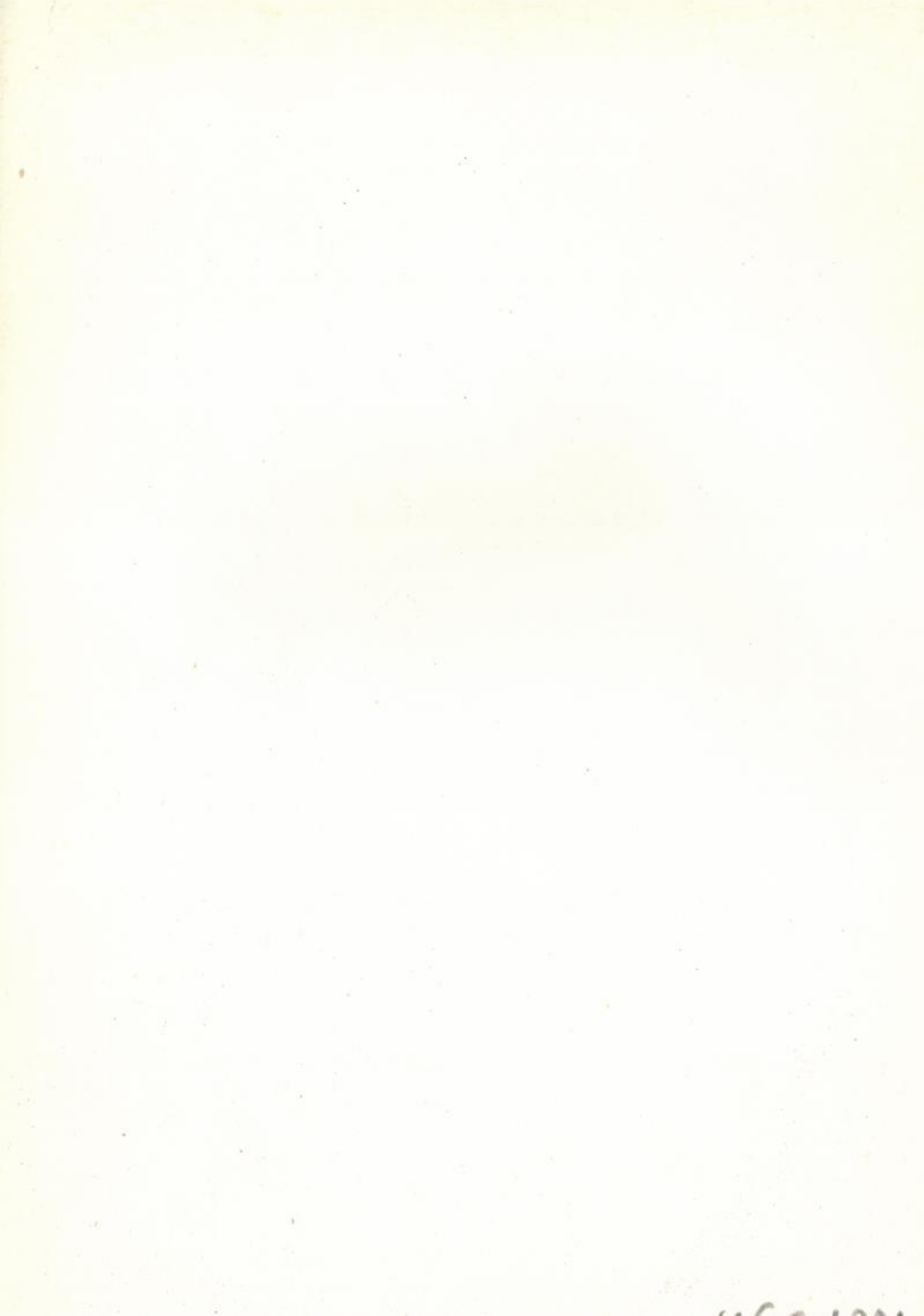
Подписано к печати 6.11.92. формат 60x84.

физ. печ. л. 1,2 усл. печ. л. 1,16. Уч. печ. л. 0,9.

Зак. 780, т. 100, Львівський сільськогосподарський

Інститут.

Чернівецьке ОУС. Головна, 240а.

Ab 26.241

AV 26.241